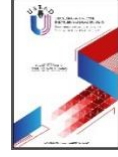

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 4, Year 4,
Sayı 8, Issue 8, Nisan 2021, April 2021
e issn: 2687-2641

**EKOLOJİK SİSTEM YAKLAŞIMI AÇISINDAN ÇOCUK İHMAL VE
İSTİSMARINDA BİREYSEL, AİLESEL VE ÇEVRESEL RİSK
FAKTÖRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

EVALUATION OF INDIVIDUAL, FAMILIAL AND ENVIRONMENTAL RISK
FACTORS IN CHILD NEGLECT AND ABUSE IN TERMS OF ECOLOGICAL
SYSTEM APPROACH

Gizem ÖZKAN

Arş. Gör., Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal
Hizmet Bölümü,
Eskişehir/Türkiye.

Asst. Prof., Eskişehir Anadolu University, Faculty of Health Sciences, Social
Service Department,
Eskişehir/Turkey.

gizemozkan19@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6759-7345

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.1036593

Makale Türü / Article Type: Derleme Makalesi / Review Article

Geliş Tarihi / Date Received: 14.12.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 02.04.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 20.04.2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Nisan / April

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Özkan, G. (2022). Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından Çocuk İhmal ve İstismarında Bireysel, Ailesel ve Çevresel Risk Faktörlerinin Değerlendirilmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 4(8), 217-240.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>

mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Günümüzde çocuk ihmal ve istismarı vakaları artan oranlarıyla toplumsal bir sorundur. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili her araştırma önem teşkil etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı olgusunun çocuktan, anne babadan, aile yapısından ve toplumun özelliklerinden kaynaklanan risk etmenleri bulunmaktadır. Bu risk etmenleri tek başına istismarın nedeni olmamakla birlikte varlığında ve etkileşime girdiklerinde çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artırmaktadır. Toplumda mevcut risk faktörlerinin bilinmesi ve çocuk adalet sistemine girmeden bu risklerin tespit edilerek koruyucu önleyici çalışmaların multidisipliner anlayışla gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Mikro, mezzo, makro düzeyde çoklu olarak risklerin değerlendirilmesi ve önlem alınmasıyla bu sorunun azalacağı düşünülmektedir. Bu makalede çocuğun ihmal ve istismara uğramasında rol oynayan risk faktörlerinin sosyal hizmetin önemli kuramlarından biri olan ekolojik sistem yaklaşımı açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmayla çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artıran risk faktörlerinin azaltılması ve bu risk faktörlerinin azaltılmasına yönelik koruyucu önleyici çalışmaların yapılmasının önemine dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İhmali ve İstismarı, Ekolojik Sistem Yaklaşımı, Risk Faktörleri, Sosyal Hizmet

Abstract: Today, the cases of child neglect and abuse is a social problem with increasing rates at the local and global level. For this reason, every research on child neglect and abuse is important. The phenomenon of child neglect and abuse has risk factors arising from the child, parents, family structure and the characteristics of the society. Although these risk factors alone are not the cause of abuse, their presence and interaction increase the risk of neglect and abuse of the child. It is important to know the existing risk factors in the society and to determine these risks before they enter the juvenile justice system and to carry out preventive and preventive studies with a multidisciplinary approach. It is thought that this problem will be reduced by evaluating the risks and taking precautions at micro, mezzo and macro levels. In this article, it is aimed to evaluate the risk factors that play a role in the neglect and abuse of the child in terms of the ecological system approach, which is one of the important theories of social work. With the research, attention is drawn to the importance of reducing the risk factors that increase the risk of neglect and abuse of the child and conducting preventive studies to reduce these risk factors.

Key Words: Child Neglect and Abuse, Ecological System Approach, Risk Factors, Social Work

GİRİŞ

Günümüzde çocuk ihmal ve istismarı vakaları artan oranlarıyla toplumsal bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Çocuk ihmal ve istismarının ortaya çıkmasında birçok faktörün rol oynaması bu olgunun çok yönlü bir bakış ile ele alınmasını gerektirmektedir.

WHO (2020) çocuklara kötü muameleyi 18 yaşın altındaki çocuklarda görülen istismar ve ihmal davranışı olarak tanımlamaktadır. Bir ilişki bağlamında çocuğun sağlığına, yaşamına, güvenliğine, gelişimine veya onuruna gerçek veya potansiyel zarar veren her türlü fiziksel, duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ve sömürüyü içermektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı karmaşık, çok yönlü ve sonuçları travmatik olabilen ciddi ve sosyal bir problemdir. Can güvenliğini tehdit eden ve hayatın kaybedilmesiyle bile sonuçlanabilen bu problem çocuğun fiziksel ve psikolojik olarak travma yaşamasına yol açmakta ve ilerleyen durumlarda ise fiziksel,

psikolojik ve ekonomik olarak çok yönlü ağır kayıplar ortaya çıkarmaktadır (Polat, 2007 akt. Doğan, 2019: 20). Çocuğun bu dönemde maruz kaldığı ihmal ve istismarın etkileri sadece çocukluk dönemiyle sınırlı kalmamakta, bu durum yaşamının diğer dönemlerini de derinden etkilemektedir. Yaşamın sonraki dönemlerine olumsuz etki bırakabilen çocuk ihmal ve istismarının risk faktörlerinin bilinmesi ve farklı yaklaşımlarla ele alınması önem taşımaktadır.

İhmal ve istismarın nedenselliğine yönelik basit bir açıklama getirmek oldukça zor ve istismarın nedenlerine ilişkin kesin açıklamalar yapmak mümkün olmasa da birçok araştırmacı çocuk, ana baba ve çevre ile ilişkili risk faktörlerinin ihmal ve istismarın oluşumunda etkili olduğu görüşünde birleşmektedir.

Çocukları ihmal ve istismara maruz bırakma her sosyoekonomik düzey ve eğitim seviyesine sahip bireyler arasında görülebiliyorsa da ihmal ve istismar riskini artıran faktörler bulunmaktadır. Çocuğun mevcut bazı özelliklerinin ebeveyn tarafından zorlayıcı olarak görülmesine, ebeveyne ve hayat şartlarına ait olumsuz koşulların eklenmesiyle istismar çok boyutlu bir hal almaktadır (Can, 2016: 32).

Tek başına hiçbir faktör bazı bireylerin çocuklara neden şiddetle yaklaştığını ya da çocuklara kötü muamele oranlarının bazı toplumlarda niçin diğerlerine göre daha yüksek olduğunu açıklamamaktadır. İhmal ve istismar olgusu birçok farklı etmenin karmaşık etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışının etkili bir biçimde ve çok yönlü şekilde ele alınması kritik önemdedir.

Zeytinoğlu (1999) tarafından yürütülen sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışan uzmanların Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorununa yönelik görüşlerin yer aldığı araştırma sonuçlarında çocuk ihmal ve istismarının ortaya çıkmasında risk faktörlerine yönelik; çocuk istismarı ve ihmaline %71.66 eğitim eksikliğinin, %71.66 ekonomik yetersizliklerin, %49.16 bireysel özelliklerin, %40.00 geleneksel değer yargıların, %7.50 sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının yetersizliğinin, %5.83 toplumsal değişiminin, %5.00 yasal eksikliklerin, %5.00 de yasaların uygulanmamasının sebebiyet verdiği ileri sürülmüştür.

Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002: 133) tarafından yürütülen anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler araştırmasının sonuçlarına göre annelerin %93’ünün çocuklarını duygusal olarak istismar/ihmal etmekte ve öğrenim ve ekonomik düzeyi düşük, eşinden dayak yiyen ve çocuk sayısı fazla olan annelerin çocuklarına daha fazla fiziksel istismar/ihmal davranışlarına başvurmaktadır. Başka bir araştırmada cinsel ve duygusal istismarda en çok görülen risk faktörünün mental rahatsızlıklar, fiziksel istismarda ise yasadışı madde kullanımı olduğu görülmüştür (Fang vd., 2015 akt. Sarı vd., 2016: 504).

Çocuk ihmal ve istismarı evrensel bir sorun olmakla birlikte toplumlarda kültürlerarası bağlamda farklılık göstermektedir. Bu faktörler hem aileden aileye hem de kültürden kültüre de değişebilmektedir. Zeytinoğlu (1991)'na göre, ebeveynin çocuklarına yönelik hangi eylemlerinin çocuk ihmal ve istismarı olduğu; o toplumda çocuğa verilen değere, toplumun değerleri ve inançlarına, ceza ve disiplin yöntemlerine, çocuğa yönelik kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışların neler olduğuna bağlı olarak şekillenmektedir (Aktaran Yolcuoğlu, 2010: 74). Toplumumuzda çocuğa verilen değer eskiye oranla daha yüksek olmakla birlikte fiziksel ceza uygulaması hala yaygın şekilde kullanılmaktadır. Türk ailelerinin çocuk yetiştirmeye yönelik tutum ve davranışları genellikle ataerkil otoriteye dayanan, sınırlayıcı ve fazla koruyucu olmakta ve çocuktan saygılı olma, boyun eğme, uysallık ve kurallara sıkı şekilde uyma davranışları beklenmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarını artıran faktörlerin belirlenmesi hangi durumda istismarın gerçekleşebileceği ve şüpheye yol açabilecek durumların ortaya konması açısından önem taşımaktadır. Çocuk ihmal ve istismar mağduru olduktan sonra çocuk için örseleyici ve travmatik bir süreç başlamaktadır. Bu nedenle bu sorunu ortaya çıkarabilecek risk faktörlerinin belirlenerek çocuk ihmal ve istismarın mağduru olmadan koruyucu ve önleyici çalışmaların yapılması çocuğun yüksek yararının korunması açısından çok daha anlamlıdır.

Bu doğrultuda makalenin amacı çocuğun ihmal ve istismara uğramasında rol oynayan risk faktörlerini ekolojik sistem yaklaşımı açısından ele almaktır. Bu risk faktörlerine dikkat çekmek ve koruyucu ve önleyici çalışmaların önemine vurgu yapmak amaçlardan bir diğeridir. Bu amaçla öncelikle çocuk ihmal ve istismarında risk faktörlerini ele alan farklı yaklaşımlara yer verilmiştir. Daha sonra çocuk ihmal ve istismarı olgusuna yönelik risk faktörleri çocuğa ait, aileye ait ve toplumsal risk faktörleri şeklinde başlıklandırılarak derinlemesine incelenmiştir. Sonrasında ekolojik sistem yaklaşımı açıklanarak bu yaklaşımın çocuk ihmal ve istismarında risk faktörleri açısından değerlendirmesi ele alınmıştır. Son bölümde ise çalışmayla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak çocuk ihmal ve istismarı vakalarının azalması amacıyla koruyucu ve önleyici politika önerilerine yer verilmiştir.

Çocuk İhmal ve İstismarında Risk Faktörlerine Yönelik Farklı Yaklaşımlar

Literatürde çocuk ihmal ve istismarına etki eden risk faktörleri farklı uzmanlar tarafından farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu bölümde kısaca risk faktörlerinin nasıl farklı şekilde kategorileştiği farklı araştırmacıların görüşlerine yer verilerek ele alınacaktır.

Gökçe (2012) tarafından çocuğun ihmal istismara maruz kalmasında riskler 4 başlıkta ele alınmıştır. Bu riskler maddi durum ile ilgili riskler, aile yapısıyla ilgili

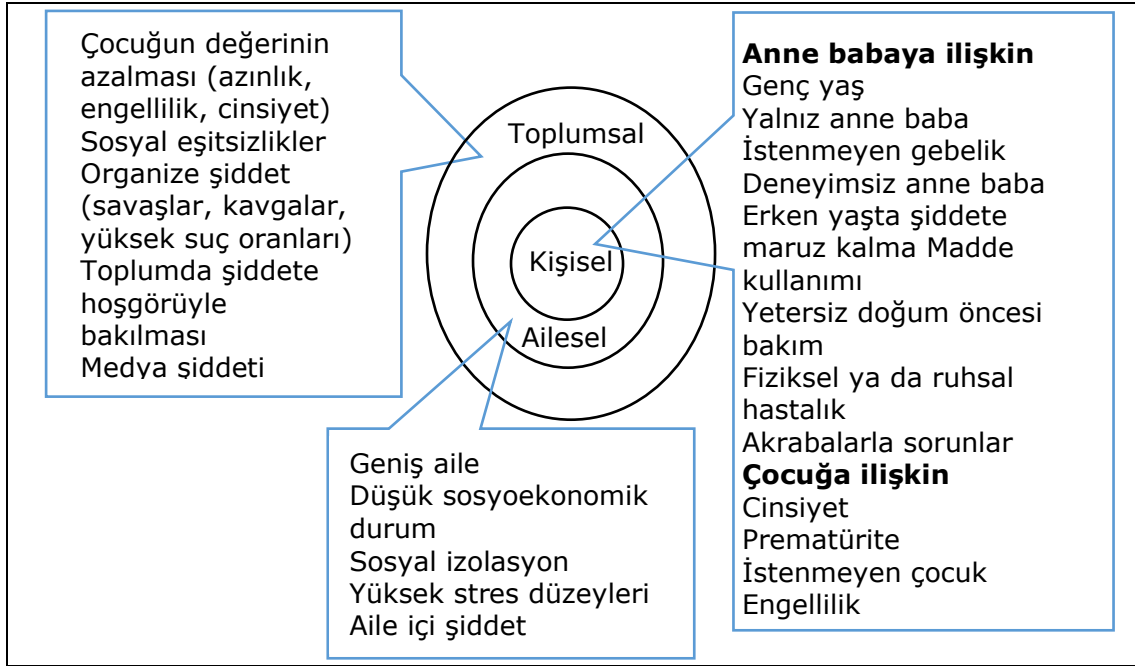
riskler, ebeveynlik kapasite ve yeterliliğiyle ilgili riskler ve çocuk gelişimi ile ilgili risklerdir (Aktaran Sağır, 2013: 38).

Çocuk ihmal ve istismarının nedenleri incelendiğinde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak birçok faktör iç içe olmaktadır. Bu nedenleri ailenin içinde bulunduğu iç ve dış stres faktörleri olarak iki grupta incelemek mümkündür (Cüceloğlu, 2006 akt. Karakoç, 2017: 16).

Cinsel istismarın görüldüğü aileler işlevselliği bozuk aileler olarak tanımlanmakta ve bu ailelerin olaya yol açan çeşitli patolojilerinin olduğu düşünülmektedir. Taner ve Gökler (2004: 84) cinsel istismarın nedenselliğini altı grupta incelemektedir. Baskın, katı ve koşulsuz söz tutma isteyen ana baba modelinde, cinsel sorunların olduğu ailelerde, sosyal izolasyon deneyimleyen ailelerde, rol çatışması yaşayan ailelerde, alkol ve madde kullanımı olan ailelerde ve yadsıma eğilimi olan ailelerde bu risk olabilmektedir.

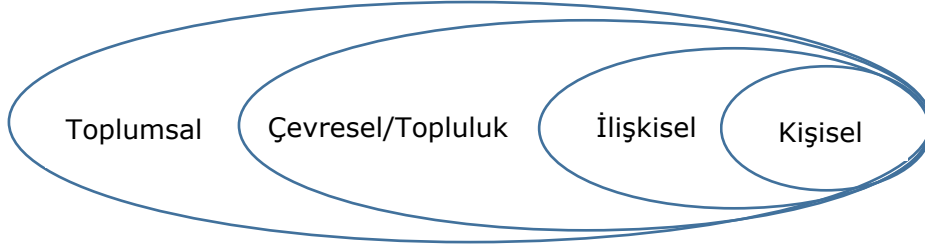
Johnson (1990) duygusal istismara etken olabilen risk faktörlerini doğum sonrası anne ile bebek arasındaki bağın kurulamaması, anne çocuk arasında bozuk iletişim, ebeveynin çocuğun bakım ihtiyaçlarını ve sorumluluğunu karşılayacak olgunluğa erişmemiş olması, geniş aileler, ebeveynin mevcut psikolojik sorunları olarak ele almaktadır (Aktaran Erginer, 2007: 29).

WHO (2020) çocuk ihmal ve istismarına yönelik risk faktörlerini iki farklı yaklaşımla ele almaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki Şekil 1'de ele alınmaktadır. Bu faktörleri ilk olarak kişisel, ailesel ve toplumsal olarak üç boyutta ele almıştır. Bu şekildeki verilere göre kişisel riskler anne-babaya ve çocuğa ilişkin olarak iki alt başlıkla ele alınmış, ailesel risk faktörleri ise geniş aile ile ilişkilendirilmiştir. Bu risk faktörleri tüm sosyal ve kültürel bağlamlarda mevcut olmamakla birlikte çocuklara kötü muamelenin nedenlerini anlamaya çalışırken genel bir bakış sağlayacaktır.

Şekil 1: Çocuk İhmal ve İstismarı Risk Faktörleri (Turhan vd., 2006: 155)

WHO (2019) çocuk ihmal ve istismarına yönelik risk faktörlerini tanımladığı diğer yaklaşımında bu faktörleri kişisel, ilişkisel, çevresel ve toplumsal olarak dört boyutta ele almaktadır. Bu yaklaşımı Şekil 2’de ele alınmaktadır.

Şekil 2: Çocuklara Kötü Muamelede Risk Etmenlerini Gösteren Ekolojik Model (WHO, 2019)

Bu modelin ilk düzeyi olan birey düzeyinde; yaş ve cinsiyet gibi biyolojik değişkenler ile düşük eğitim seviyesi, düşük gelir, engellilik, alkol ve madde kullanma, şiddete maruz kalma öyküsü, şiddet içeren davranış geçmişi, ruhsal bozukluklar, lezbiyen, gey, biseksüel veya transseksüel olmak gibi bir bireyin çocuk istismarına hedef olmasını etkileyebilecek bireysel yaşam faktörleri bulunmaktadır. İlişki düzeyinde; bir bireyin hem istismar faili hem de mağduru olma riskini etkileyen aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkiler gibi yakın sosyal ilişkiler incelenmektedir. Topluluk düzeyi veya çevresel faktörler olarak adlandırılan risk faktörleri sosyal ilişkilerin kurulduğu ortamlar ve bu ortamların çocuğa kötü muameleyi destekleyecek özelliklerle ilgilidir. Toplum düzeyi ise sert fiziksel cezaları destekleyen sosyal normlar, ekonomik eşitsizlik ve sağlık

güvencesi eksikliği gibi sosyal olguları içermektedir. Sosyal ilişkilerin kurulduğu ve sürdürüldüğü ortamlarla ilgilidir (WHO, 2019).

Araştırma boyunca çocuk ihmal ve istismarına yönelik risk faktörleri çocuğa ait risk faktörleri, aileye ait risk faktörleri ve topluma ait risk faktörleri olarak üç grupta ele alınacaktır.

Çocuğa Ait Risk Faktörleri

Bazı ihmal ve istismar vakalarında çocuğun birtakım özelliklerinin ve çocuğun davranış örüntülerinin ihmal ve istismarı kolaylaştırıcı etmen olabileceği ortaya konmuştur. Ailede çocuğun bazı özellik ve davranışları ve ebeveynlerin sorumluluğunun artması istismarı kolaylaştırıcı bir neden olarak görülmektedir. Genelde anne-babalar bütün çocuklarına kötü muamelede bulunmamaktadır. Ailedeki bazı özel çocuklar ihmal ve istismar edilmektedir.

WHO (2020) çocukların mağdur olduğunu ve kötü muameleden dolayı asla suçlanmayacaklarını vurgulamakla birlikte dört yaşından küçük veya ergen olma, istenmeyen veya ebeveynlerin beklentilerini karşılayamama, özel ihtiyaçları olma, sürekli ağlama veya anormal fiziksel özelliklere sahip olma gibi çocuğun bazı özellikleri nedeniyle kötü muamele görme olasılığını artırabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocuğun annenin beklenmeyen ve istenilmeyen bir gebeliğinden meydana gelmesi, çocuğun beklenmedik bir dönemde dünyaya gelmesi, evlilik dışı ilişkiden doğmuş olması gibi bazı durumlarda ebeveynlerin çocuğu ihmal ve istismara maruz bıraktığı gözlemlenmiştir (Yılmaz, 2009: 70).

Prematüre bebekler yaşamlarının ilk dönemlerinde uyanık değillerdir, sakinleştirilmeleri güçtür ve beklenen zamanında doğan bebeklere göre daha zayıftırlar. Sonuç olarak anneler bu çocuklara daha az uyarım ve tepki verme eğilimi göstermektedirler. Hasta, farklı, malforme, prematüre bebek hem çevresindeki bireylerin hem de annenin kendisini hatalı olarak görmesine yol açmakta ve annenin yetersizlik hissini artırmaktadır. Bu durum ise annenin bebekten uzaklaşmasına sebep olabilmektedir (Sibert vd., 2002: 273). Mental retardasyonu olan ya da gelişimsel bozukluk gösteren çocuklar daha fazla ihmal ve istismara maruz kalmaktadırlar. Özel bakıma, ilgiye, sevgiye ve sabra gereksinimleri bulunan bu çocukların eğitilmesinde zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu çocuklar hem ailenin beklentisine uymamakta hem onaylanmamakta hem de aile ve sosyal çevresinde kabul görmemektedir.

İhmal ve istismar olgusunun meydana gelmesinde çocukların doğum sırasının da etkili olduğu ortaya konmuştur. Ebeveynlerinin ilk olarak dünyaya gelen çocukların daha fazla bedensel cezaya maruz kaldıkları ama kendisinden sonra dünyaya gelen kardeşlerinin bunu deneyimlemedikleri ya da daha az maruz kaldıkları görülmüştür. İlk doğan çocuklarda ebeveynlerin beklenti ve istekleri daha fazla olmakta ve bu durum çocuklarda baskı yaratmaktadır (Biçer, 1995; Polat 1997 akt. Türker, 2017: 43).

Fiziksel veya entelektüel engeli olan çocuklar istismardan kaçabilmeyi engelleyen ya da kısıtlayan hareket güçlüklerinin bulunması, muhakeme etme konusunda zorluk çekmeleri, cinsellik hakkında kısıtlı bilgiye sahip olmaları, farklı dokunma çeşitlerini ayırmada güçlük çekmeleri, davranışlarının anlam ve sonuçlarını tahmin edememe, dürtü kontrollerinin sınırlı olması, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bakım verene daha çok bağımlı olmaları, emirlere itaat ve uyum sağlamanın iyi davranış olarak öğretilmesi, saldırganlardan gelecek ilgi ve şefkat aracılığıyla istismara duyarlılıklarının artmış olması, çocuk koruma sistemleri konusunda kısıtlı bilgiye sahip olmaları gibi nedenlerle sağlıklı çocuklara oranla ihmal ve istismarı deneyimlemede daha yatkındırlar (İnsan Hakları Derneği, 2008: 25).

Çocuğun istismara maruz kalmasına etki eden diğer bir faktör de çocuğun mizaç ve huyudur. Çocuklar zor çocuklar, kolay çocuklar ve yeni durumda uyum gösteren çocuklar olarak karakterleri açısından üçe ayrılmaktadır. Zor çocuklar mizaçlarının bakım verenleri zorlaması ve taleplerinin fazlalığı nedeni ile istismara daha açıktır (Polat, 2001 akt. Aktaş Altunsu, 2004: 49). Çocuklarda cinsiyet ayırımının yapılması da ihmal ve istismar riski üzerinde bir etkili sahiptir. Türkiye’de erkek çocukları kız çocuklarından daha değerli görülmektedir (Karaçor, 2019: 11).

Aileye Ait Risk Faktörleri

Her kültürel gruptan, ırktan, etnikten ve ekonomik sınıftan ailelerde ihmal ve istismar görülebilmektedir. Fakat çocukların ihmal ve istismar edilme riskini arttıran birtakım ailesel faktörler bulunmaktadır. Aileyi oluşturan bireylerin sağlıklı olması toplumun geleceği için önem taşımaktadır. Ailede çeşitli faktörlere bağlı olarak meydana gelen çocuk ihmal ve istismarını göz ardı etmek çocukların ve toplumun geleceği bakımından toplumsal sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle ihmal ve istismar belirtileri taşıyan çocukların belirlenerek ailenin sağlıklı şekilde yapılandırılması önem taşımaktadır.

Literatürde incelenen farklı araştırmalara göre ölüm, ayrılma ya da uzak bir yerde çalışma gibi nedenlerle parçalanan aileler, eşlerin şiddetli bir biçimde anlaşamaması ve evlilikle ilgili önemli sorunların olması, tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocukların olması, anne ve babanın eğitim seviyesinin düşük olması, ailedeki çocuk sayısının fazla olması, anne babanın agresif olması (Kürklü, 2011: 30), ailede akut veya kronik stres olması, anne veya babanın olmaması, annede kronik depresyon veya başka bir psikiyatrik hastalık olması, anne veya babanın suça karışmış olması, aile üyelerinden fiziksel, gelişimsel veya mental sağlık sorunları olan birinin varlığı, ailenin toplum ve destek sistemlerinden uzakta yaşıyor olması (Yılmaz, 2015: 25), ebeveynlerin dışsal denetim odağına sahip olması, engellenmeye karşı düşük tolerans, ailenin sağlık, bakım ve sosyal hizmet olanaklarına yeterince ulaşamaması, ebeveynlerin işsizliği, evsizliği, ailenin ayrımcılığa maruz kalması (Yolcuoğlu, 2010: 77) gibi bir çok faktörün

çocuk ihmal ve istismarında aile içi risk faktörleri olarak rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuklarını ihmal ve istismara uğratan annelerin erken yaşta ve sık sık aralıklarla doğum yapmış, doğum öncesinde ise yeterli bakım ve sosyal destek almamış, büyük olasılıkla ölü doğum yapmış ya da düşük yapmış anneler olduğu belirtilmektedir (Silbert vd., 2002: 272). Genç veya deneyimsiz bakım verenlerin olması çocuğun ihmal ve istismara uğramasında bir risk faktörüdür. Ebeveyn çocuğun davranışlarını ve ihtiyaçlarını anlayamamakta, yeterli desteği verememekte ve çocuğun gereksinimlerini karşılayamamaktadır.

Çocuğunu ihmal ve istismara maruz bırakan ebeveynlerin en önemli ortak özelliği çocukluk dönemlerinde kendilerinin de istismara maruz kalmış olmalarıdır. Çocukluk döneminde anne ve babaları tarafından istismar ve ihmale maruz bırakılan veya aile içi şiddetin sıklıkla deneyimlendiği ortamda bunu gözlemlemiş olan yetişkinler daha sonra kendileri de aile kurduklarında çocuklarına karşı kötü muamele ve şiddete başvurmaktadırlar (Karaçor, 2019: 31; Arıkan, 1998: 1-3 akt. Ünal, 2019: 16). Ebeveynler sosyal öğrenme kuramına göre çocuklukta maruz kaldıkları davranışları öğrenerek yetişkinliklerinde çocuklarına yansıtabilecekleri gibi çocukluğunda maruz kaldıkları kötü davranışlara duydukları ve ebeveynlerine yansıtamadıkları öfkelerini de yetişkinlik döneminde çocuklarına aktararak çocuklarına kötü muamelede bulunabilmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları ceza ve disiplin modelleri sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmaktadır (Aral, 1991 akt. Ünal, 2019: 16). Düşük sosyoekonomik düzeydeki aileler çocuklarını disiplin etme yöntemi olarak daha fazla şiddet, cezalandırma, kötü söz ve aşağılamaya maruz bırakabilmektedir.

Toplumsal Risk Faktörleri

Çocuğun yaşadığı aile, kültür, toplum ve ülkenin özellikleri de çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artıran etmenlerdendir.

WHO (2020) çocuk ihmal ve istismarına sebebiyet verebilen risk faktörlerini şiddete tolerans, toplum içinde cinsiyetle ilgili ve toplumsal eşitsizlikler, yeterli barınma imkanları olmaması, aileleri ve kurumları destekleyecek ve özel ihtiyaçlara karşılık verecek hizmetlerin olmaması, yüksek işsizlik oranları, yoksulluk, uyuşturucu ticareti, politika ve programların, çocuklara kötü muamele olasılığını arttıracak yetersizlikte olması ve alkole erişimin kolaylığı olarak sıralamaktadır.

Endüstrileşme, kentleşme, geniş aileden çekirdek aile düzenine geçilmesi ve kadının çalışma yaşamında etkin rol oynamaya başlaması anne babaya çocuk bakımı, gözetimi, yetiştirilmesi ve diğer konularda sosyal desteğin azalmasına yol açmakta ve bu ailede stres yaratarak çocuk ihmal ve istismar riskini arttırmaktadır (Bahçecik ve Kavaklı 1993 akt. Türker, 2017: 45).

Toplumsal eşitsizlik, yoksulluk, barınma olanaklarının yetersizliği, gelişmemiş sağlık hizmetleri ve kit besin kaynakları istismar kapsamına girebilen, ebeveynlerin inisiyatifleri dışında yaşanan ve çocuğun gelişimine ket vuran küresel boyutta olaylardır. Ebeveynlerin buldukları sosyal çevrenin kısıtlı olması, anne ve babanın sınırlı bir sosyal ortamda bulunmaları, toplumdan izole yaşamaları ve yaşadıkları toplumla uyumsuzluk içinde olmaları ihmal ve istismar riskini artırmaktadır (Polat, 2001 akt. Türker, 2017: 45).

Schumacher, Slep ve Heyman (2001: 248) toplumdaki bazı yapı ve özelliklerin çocuğun ihmal ve istismar riskini artırdığını ileri sürmektedir. Toplumda cinsiyet ve sosyal eşitsizliğin olması, işsizlik ve fakirliğin yüksek oranda olması, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çocuğun statüsünün ve değerinin düşük olması, uyuşturucu ve alkole erişimin kolay olması ihmal riskini artırmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarını önleyecek politika ve programların olmaması, sosyal, ekonomik, sağlık ve eğitim politikalarının sosyoekonomik eşitsizliği ihmal ve istismara maruz kalma riskini artırmaktadır. Konut ve diğer verilmesi gereken yardım ve hizmetlerin yetersiz olması nedeniyle ailelerin desteklenememesi, şiddeti destekleyen sosyal ve kültürel normların olması, dayağın disiplin ve eğitim amaçlı yaygın kullanılıyor olması, toplumda katı, güçlü ve değişmez cinsel rollerin olması gibi durumlar ise çocuğun ihmal ve istismarını artıran diğer risk faktörleridir.

Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerde ekonomik sorunlar, yoksulluk ve işsizliğin getirdiği baskı ve stresi çocuklarına yansıtılabilmektedir. Ayrıca ekonomik olarak aileye katkıda bulunması amacıyla çocuklar eğitimden koparılarak küçük yaşlarda çalıştırılabilmektedir. Çocuklar küçük yaşta yaşına, fiziksel ve duygusal gelişim özelliklerine uygun olmayan işlerde kötü koşullarda çalıştırılabilmektedir. Çocuklar hırsızlık, fuhuş, dilencilik, dolandırıcılık gibi suçlara itilebilmektedir.

Kültürel yapıya dikkat edilmeden yapılan yayınlar, haberler ve dizilerin bulunması, cinselliğin medya, reklam, internet gibi araçlarla uygunsuz sergilenmesi, ihmal ve istismara yol açabilecek gereksiz detaylara girilmesi kadın ve çocuklara yönelik her türlü ihmal ve istismar davranışını arttırılabilmektedir (Güldeste, 2018: 494).

Ekolojik Sistem Yaklaşımı Perspektifinden Çocuk İhmal ve İstismarı

Sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslek ve bireylerin yüksek iyilik halini önceleyen, toplumsal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve insanın doğasında var olan değer, haysiyet ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin merkezinde yer almaktadır (IFSW, 2014). Çocuk sosyal hizmet mesleğinin müdahale alanlarından birisini oluşturmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları çocuklara hizmet veren birçok kurumun önemli bir parçasıdır. Çocukların

İhtiyaçlarının giderilmesi, beklentilerinin karşılanması, sorunlarının çözülmesi, çocukların güçlendirilmesi, potansiyellerinin keşfedilmesi ve geliştirilmesi, toplumla bütünleştirilmesi gibi hedeflere ulaşmak için sosyal hizmet uzmanlarına büyük rol ve sorumluluklar düşmektedir. Bu bakımdan sosyal hizmet uzmanlarının ekolojik sistem yaklaşımıyla çocuk ihmal ve istismarını mikro, mezo ve makro düzeyde çok boyutlu ve bütüncül şekilde ele almasının işlevsel olacağı düşünülmektedir.

Sosyal hizmet müdahalelerinde geneli sosyal hizmet yaklaşımdan faydalanılmaktadır. Genelci sosyal hizmet uygulamasının temeli sosyal hizmet uzmanlarının bireyler, aileler, gruplar, kurumlar, topluluklar ve toplum gibi sistemler aracılığı ile sorunlara çözüm sunabilmesidir. Bireyleri çevresi içinde ele almak ekolojik yaklaşım ve sistem kuramı olarak bilinmektedir. Sistem kuramı ve ekolojik sistem kuramının sosyal hizmet mesleğindeki en önemli katkısı sorunları bütüncül ve çoklu biçimde ele almasıdır (Paslı, 2017: 41). Bu iki kuram sosyal hizmet uzmanına müracaatçı sistemini, hedef sistemini, bu sistemlerin çevredeki diğer sistemlerden nasıl etkilendiğini ve sistemleri de nasıl etkilediğini değerlendirmek için bir perspektif sunmaktadır.

Ekolojik yaklaşım sosyal hizmetin temel kuramlarından birini oluşturmaktadır. 1960'lara kadar medikal modelin etkisiyle bireylerin sorunlarının kaynağının birey olduğu inancı kabul görmüştür. Medikal modelin etkisini yitirmesi ve sosyal sorunların artış göstermesiyle 1960'lı yıllarda sistem kuramı kabul görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda dış faktörlerin en az bireysel faktörler kadar önemli olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır (Duyan, 2014: 159). Ekolojik yaklaşım Alex Gitterman ve Carel Germain isimli iki sosyal hizmet akademisyeni tarafından 1970'lerin sonu 1980'lerin başında genel sistem teorisinin bir türü olarak ele alınarak sosyal hizmet mesleğinde etkin şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ekolojik yaklaşım bireylerin çevreleriyle olan ilişkilerine ve bağlılıklarına vurgu yapmaktadır (Germain, 1979; Gitterman ve Germain, 2008 akt. Teater, 2014: 26). Ekolojik sistem kuramıyla sorunların kaynağı bireyler, içsel yaşantılar, bireysel ve psikolojik etmenler, sosyal ve fiziksel çevrede ele alınmıştır. Bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesi ve sorunlarının çözümü için birey çevresi içinde birey anlayışıyla değerlendirilmekte, bireyin çevresi ile etkileşiminde ve çevresindeki sistemlerde değişiklikler yapılmaktadır.

Ekolojik teoriyi kullanmak, birey, aile, grup ve topluluğun sosyal, politik, ekonomik ve kültürel çevreleri arasındaki ilişki ve bağlamları ve bunların birbirini nasıl şekillendirdiğini ele almayı içermektedir. Bu teoriyi kullanan sosyal hizmet uzmanları müdahalelerini birey, çevre veya ikisine de uygun hale getirerek amaç, hedefler, ihtiyaçlar, birey-çevre uyumunu değerlendirmekte ve uyum düzeyini arttırmaya çalışmaktadır. Müdahaleler çeşitli sistemlerin stresini azaltmalı, olumlu değişim ve gelişim için desteklemelidir.

Ekolojik sistem yaklaşımı, çevre içerisinde bulunan birey ve diğer sistemlerin birbirleri üzerindeki etkileri açıklamak için insan tutum ve davranışını

etkileyen iç ve dış kuvvetlerin karşılıklı etkileşimleri üzerinde durmakta ve bireylerin farklı durum ve olaylara uyumlarını güçlendiren geçerli davranış örüntülerini tanımlamaktadır (Yolcuoğlu, 2010: 76).

Ekolojik sistem kuramı güçlendirme temelli bir yaklaşımdır ve bu özelliğiyle çocukların potansiyellerini keşfetmelerinde ve ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli bir sosyal hizmet teorisi olduğu düşünülmektedir. Kuram çocuk ihmal ve istismarını bireysel bir sorun olarak görerek kısıtlı bir yaklaşımla müdahale etmek yerine bireyi ve çevresini bütüncül şekilde değerlendirerek sosyal hizmet uzmanının çok yönlü bir yaklaşım benimsemesine izin vermektedir. Ekolojik yaklaşım olumlu bir çocuk ve çevre uyumunu engelleyen baskı ve ayrımcılığı azaltmaya vurgu yapması ile baskı karşıtı bir yaklaşımdır. Bu kuram sosyal hizmet uzmanlarının ihmal ve istismar riski taşıyan çocuklara müdahalede bulunurken farklı yaklaşım ve yöntemleri bir arada kullanması noktasında esnek bir alan bırakmaktadır.

Toplumdaki sosyal problemleri görebilmek açısından sadece bireye (çocuk) değil, bireyin içinde bulunduğu ve etkileşim kurduğu sistemleri de (aile, okul, arkadaşlar vb.) değerlendirmek ve diğer sistemlerin de birbirleriyle etkileşimlerine bakmak ihmal ve istismara ait risk faktörlerini görmek ve önlem almak açısından önem taşımaktadır. Sürece bakıldığında bir ekolojik sistem perspektifinin ihmal ve istismara maruz kalan çocuk ve çevresi ile çalışmada sosyal hizmet uzmanına önemli bir teorik temel sunduğu ve müdahalelerde değişim, dönüşüm ve gelişimin yaratılmasında anahtarlarından biri olduğu görülmektedir (Nadir, 2011: 174).

Sosyo-kültürel katmanlar, bireyin ilişki içerisinde olduğu ve karşılıklı etkileşimde bulunduğu aile ve arkadaşlardan başlayarak bireyin doğrudan bir bağının olmadığı politik ve yasal düzenlemeler gibi sistemlere kadar uzanmaktadır. Organizma, mikro sistem, mezzo sistem, ekso sistem, makro sistem ve krono sistem olarak ekolojik sistem yaklaşımın katmanları ele alınmaktadır (Zorbaz ve Bilge, 2019: 797-798).

Çocuğa yönelik ihmal ve istismarla ilişkili olarak çocuğun, ebeveyn özelliklerinin ve toplumsal ilişkilerin birlikte ekolojik sistem yaklaşımıyla ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Mikro sistem içerisinde ebeveyn özellikleri ve çocuğun özellikleri çocuk istismarına yol açabilen faktörler arasında yer almaktadır. Çocuğun özellikleri tek başına istismara sebep olmamakta ancak bazı tutum, davranış ve özelliklere sahip olan çocuk ve çocuk ile ebeveyn arasında ve iletişim şekillerinde sorun mevcutsa bu durum istismarı kolaylaştırıcı etken olmaktadır. Bunun yanı sıra ebeveynler, aile, bakım verenler, sosyal yapılar, kültür, sosyal destekler, toplumsal yargılar, normlar, kabuller de bu sorunu etkilemektedir. Ekolojik yaklaşım sistematik düşünmeyi varsaymakta ve doğrusallığı reddetmektedir. Bu nedenle olayın nedeni, sonucu ve etkisini tek bir neden ya da sisteme bağlamamaktadır.

Mikro, mezzo, ekzo ve makro sistemlerin etkileşimi istismara uğrayan çocuğun hem bu sorunu yaşamadan önce ve yaşandıktan sonraki etkilerini hem de istismarı yasal sürecini nasıl yaşayacağını belirlemektedir. Çocukla etkileşim halindeki aile, öğretmenler, sağlık, sosyal hizmet, adli kurumlarla çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı olması, hem risk faktörlerinin fark edilerek koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılmasını sağlayacak hem de istismar olgusu varsa bunun bir an önce açığa çıkmasını ve çocuğun bu süreçten en az hasarla çıkmasını sağlayacaktır. Çocuğa, aileye veya topluma ait özellikler nedeniyle istismar riski bulunan çocuğun ilişki ve etkileşim içinde olduğu bütün sistemlerde sosyal hizmet disiplininin ve sosyal hizmet uzmanlarının önemli rol, görev ve işlevleri bulunmaktadır (Paslı, 2017: 48).

Sonuç olarak hak savunuculuğu yapan, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini gözeterek, çocuk refahının geliştirilmesini görev edinen bir meslek olarak sosyal hizmet mesleğinin çocuk ihmal ve istismarına kayıtsız kalması düşünülemez. Çocukların yüksek iyilik halinin gözetilmesi ve çocuk refahının artırılmasının sosyal hizmet disiplininin mesleki görev ve sorumluluklarından olduğu düşünülmektedir. Bu bakımdan çocukların yüksek iyilik halini ve refahını olumsuz etkileyen çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu ve önleyici önerilere yer verilecektir.

SONUÇ

Günümüzde dünyada çocuk ihmal ve istismarı olgusu önem kazanan bir konu olmaya başlamıştır. Risk faktörlerinin tespit edilmesindeki sınırlılıklar, inkar edilmesi ve gizlenme eğilimi sorunun ciddiyetinin daha da artmasına yol açmaktadır. Çocuğa, aileye ya da topluma ait birçok risk faktörü bulunmaktadır. Bu faktörler çocuğun ihmal ve istismara uğrama olasılığını artırmaktadır. Bu faktörlerin hiçbiri tek başına ihmal ve istismara yol açmamakla birlikte birbiriyle etkileşime girdiğinde çoklu düzeyde risk oluşturmaktadır. Bu risk etmenlerinin farkında olunması ve çocuk ihmal ve istismar olgusu henüz yaşanmadan bu risklerin bilinciyle koruyucu ve önleyici çalışmaların yapılması önem taşımaktadır.

Bu bölümde ekolojik sistem yaklaşımı ve çocuk ihmal ve istismarı risk faktörlerinde bu yaklaşımın kullanılmasındaki öneme ve yarara değinilecektir. Sonra çocuk ihmal ve istismarına yönelik bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri kısaca tanımlanacaktır. Daha sonra ise sosyal hizmet bakış açısıyla bu üç boyutta ekolojik sistem yaklaşımı gözetilerek mikro, mezzo ve makro boyutta önerilere yer verilecektir.

Ekolojik sistem yaklaşımına göre birey biyo-psiko-sosyal bir varlık olarak çevresindeki sistemlerle sürekli etkileşim içerisindedir. Bu süreçte birey hem çevreden etkilenmekte hem de çevreyi etkilemektedir. Sistemlerden herhangi birinde meydana gelen bir değişim diğer sistemleri de etkilemektedir. Birey çevre uyumu önemlidir ve birey çevresindeki sistemlerle ilişkisini ne kadar değiştirirse o ölçüde sistemlere uyum sağlayabilmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımı bireyi

değerlendirirken hem bireysel özelliklerini hem de dış faktörleri 'çevresi içinde birey' anlayışıyla değerlendirmektedir. Bu yaklaşımın çocuk ihmal ve istismarı ve risk faktörlerine yönelik detaylı analizlerin yapılmasına, olgunun bütüncül ve çok yönlü bir biçimde ele alınmasına ve müdahalelerin daha bütüncül ve işlevsel olmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ekolojik sistem kuramının ihmal ve istismar riski taşıyan çocuğu değerlendirmede bir çerçeve çizmeye ve sosyal hizmet mesleğinin müdahale edeceği mikro, mezo ve makro alanları tespit etmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Çocuğun birtakım özellikleri, çocuğun tutum ve davranış örüntüleri ihmal ve istismarı kolaylaştırıcı etmen olarak ihmal ve istismarın bireysel (çocuğa ait) risk faktörleri biçiminde ele alınmaktadır. İstenmeyen çocuk olma veya evlilik dışı ilişkiden dünyaya gelme, fiziksel veya entelektüel engeli olma, prematüre bebekler, kronik hasta olma, gelişimsel bozukluk gösterme, dört yaşından küçük veya ergen olma, ebeveynlerin beklentilerini karşılayamama, ilk çocuk olarak dünyaya gelme, mizaç ve huyunun zor çocuk olarak nitelendirilmesi gibi özellikler ihmal ve istismara maruz kalmada bireysel risk faktörleri olarak ele alınmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları ihmal ve istismara maruz kalma riski taşıyan çocukların ihtiyaç ve sorunlarını değerlendirme, etkin ve kalıcı çözümler üretme ve koruyucu önleyici önlemlerin alınması sürecinde mikro, mezo ve makro düzeydeki sistemlerle çalışmalıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının uygulama yaptıkları düzeylerden biri mikro sistemlerdir. Çocuk ihmal ve istismarında bireysel risk faktörlerine yönelik mikro düzeyde sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirilmelidir. Mikro düzey birey ile bire bir çalışmayı içermektedir. Mikro sistem çocuk ve çocuğun etkileşim kurduğu sistemleri içermektedir. Sosyal hizmet uygulamasında mikro uygulama ihmal ve istismara maruz kalma riski taşıyan çocuğun ihtiyaçlarına, beklentilerine, problemlerine ve güçlü yanlarına odaklanmayı gerektirmektedir.

Bir engeli veya hastalığı bulunan çocukların düzenli takiplerinin yapılması ve toplumdaki aile, okul ve hastane gibi çocuğun etkileşimde bulunduğu sistemlerin bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Çocukların özsaygılarını, kendilik değerini, sorun çözme ve baş etme becerilerini artırmaya yönelik aile hekimlerinin tespiti ve yönlendirmesi ile çocuklara psikolojik destek verilmesi sağlanmalıdır.

Her sınıftan ailelerde ihmal ve istismar görülebilse de çocukların ihmal ve istismar edilme riskini arttıran birtakım ailesel faktörler bulunmaktadır. Parçalanmış ve işlevsiz aileler, düşük sosyoekonomik düzeydeki aileler, ailenin ayrımcılığa maruz kalması, evlilikle ilgili önemli sorunların olması, ailedeki çocuk sayısının fazla olması, aile üyelerinden sağlık sorunları olan birinin varlığı, anne ve babanın eğitim seviyesinin düşük olması, genç veya deneyimsiz bakım verenlerin olması, anne babanın öfke kontrol problemi olması, anne veya babanın suça karışmış olması, ailenin sağlık, bakım ve sosyal hizmet olanaklarına yeterince ulaşamaması gibi ailesel faktörler çocuğun istismara maruz kalma

riskini artırmaktadır. Çocukluk döneminde ihmal ve istismara maruz kalmış olan veya şiddeti gözlemlemiş olan yetişkinler de çocuklarına şiddet uygulayabilmektedir. Özellikle anne ile bebek arasındaki duygusal bağın kurulmamış olması ve anne çocuk arasındaki iletişimin bozuk olması ihmal ve istismarı artıran faktörlerdendir.

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik ailesel risk faktörlerinin belirlenmesi ve mezzo düzeyde sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmetin uygulama düzeylerinden biri olan mezzo düzey ailelerle ve diğer küçük gruplarla çalışmayı içermektedir. Mezzo sistemde iki ve daha fazla sistem arasındaki etkileşimlere müdahale edilmektedir. Bu düzey çocukların etkileşim içerisinde bulunduğu aile, okul, sağlık ocağı gibi küçük gruplara müdahaleyi içermektedir. Mezzo düzeyde çocuğun içinde bulunduğu gruba, çocuğun akrabaları ve yakın çevresi birlikte ele alınmalı ve bu sistemlere müdahale edilmelidir. Grubun üyelerinin iletişim stillerini keşfetme, etkileşimlerini farkına varma, örüntüler üzerinde gelişim ve değişim sağlanması üzerine çalışılmalıdır.

Mezzo düzey sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan ekolojik sistem yaklaşımı ve erken müdahale ilkesi temelinde koruyucu mekanizmaların desteklenerek ailelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların öz ailesinden koparılmadan, kendi ortamında, optimal düzeyde desteklenmesi yarar sağlayacaktır. Bu nedenle risk yaratan faktörleri ortadan kaldırarak, ailenin desteklenerek ve ailenin güçlü yönleri teşvik edilerek bu sorunun çözümüne katkı sağlanacaktır.

Sosyal hizmet uzmanları çocuk ihmal ve istismarı açısından riskli aileleri (çocuğun engelinin bulunması, annenin genç yaşta olması, istenilmeyen gebelik, evlilik dışı bebek, madde kullanımı, aile içi şiddet, işsizlik, sosyal dışlanma, yoksulluk, anne veya babanın engelli olması gibi) tespit etmelidir. Riskli aileler çocuğun doğumundan önce belirlenen doğumdan sonra da yakından takip edilerek çocuğun bedensel, ruhsal, sosyal gelişimi için desteklenmelidir. Bu ailelere ekonomik ve sosyal desteğin sağlanması için sosyal hizmet planlı müdahale süreci başlatılmalıdır. Her aileye çocuk sahibi olma kararı aldıktan sonra çocuk gelişimi, çocukla iletişim kurma, farklı çocuklarla başa çıkma gibi konularda eğitim verilmeli ve bu eğitim zorunlu olarak ailelere uygulanmalıdır.

İşlevsel ailelerin önemli özelliklerinden biri de sağlıklı iletişim kurabilmeleridir. Ailenin çocukla iletişiminin sağlıklı olabilmesi için gerekli sosyal destek sağlanmalıdır. Evlilik öncesi danışmanlık, ebeveyn danışmanlığı, ebeveynlere yönelik anne-baba eğitimleri, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi, çocukla sağlıklı iletişim, çocuklarla doğru iletişim yöntemleri, çocuk ile nitelikli zaman geçirmek konularında farkındalık kazandırmak için ailelere eğitimler verilmelidir. Bu bağlamda aile ve evlilik danışmanlığı merkezleri kurulmalı ve ücretsiz şekilde ailelere hizmet vermeli, var olanların ise sayısı artırılmalıdır.

Ailede şiddete maruz kalan kadınların çocuklarının da doğrudan veya dolaylı şekilde istismara uğrama riski bulunduğu için kadın ve çocuğa şiddete maruz kaldıklarında başvuru yapabilecekleri birimler hakkında bilgilendirme yapılması önem taşımaktadır.

Çocuklar günün büyük bir bölümünü okulda geçirmektedir. Bu nedenle okullarda rehber ve sınıf öğretmenleri başta olmak üzere tüm personelin çocuk ihmal ve istismarında risk faktörlerini bilmesi gerekmektedir. Rehber öğretmenlerin riskli ailelerin belirlemesi, sık sık takip ve izlemenin yapılması ve bu çalışmalarını düzenli olarak raporlaştırarak okul yönetimine sunması zorunlu hale getirilmelidir. Risk faktörleri hakkında düzenli aralıklarla okuldaki personele eğitim verilmesi sağlanmalıdır.

İhmal ve istismar deneyimleyen çocukların akademik başarıları düşmekte, devamsızlıkları artmakta ve akran ilişkilerinde sorunlar yaşayabilmektedirler. Bunların fark edilmesi, müdahalede bulunulması, aile ile çalışması ve kurumlarla iş birliği içerisinde olması amacıyla okul sosyal hizmeti oluşturulmalıdır. Okul sosyal hizmeti öğrencileri çevresi içinde ele alması, mikro, mezo ve makro düzeyde değerlendirmesi, öğrencinin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlaması ve düzenli olarak takip etmesiyle önemli bir role sahiptir. Bu nedenle okullarda sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmeli ve okul sosyal hizmetiyle danışmanlık hizmetleri geliştirilmelidir.

Çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik ilk müdahaleler daha çok çocukların tedavi ve rehabilitasyonuna yönelikken son zamanlarda ihmal ve istismar açısından risk grubundaki bireylere yönelik koruyucu önleyici çalışmalar üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle birinci basamakta çalışan sağlık personellerinin çocuk ihmal ve istismara sebebiyet verebilecek risk faktörlerini saptamada ve ilgili yerlere yönlendirmede yeterli bilgi ve bilinç düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Risk grubunda olan ya da ihmal ve istismara maruz kalan çocukların erken dönemde tespit edilmesi ve koruyucu önleyici çalışmalar yapılması önem taşımaktadır.

Çocuğun yaşadığı kültür, toplum ve ülkenin özellikleri çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artıran toplumsal etmenlerdendir. Toplumda şiddete tolerans, toplumda disiplin ve eğitim amaçlı şiddetin yaygın kullanılıyor olması, çocuğun statüsünün ve değerinin düşük olması, toplumsal eşitsizlikler, sağlık, eğitim, barınma, beslenme gibi imkanları olmaması, çocuk ihmal ve istismarını önleyecek politika, hizmet ve programların yetersiz olması, yüksek işsizlik ve yoksulluk oranları, alkol ve madde kullanımının yaygın olması, ailelerin toplumdan izole yaşaması gibi faktörler toplumsal etmenlerdendir.

Çocuk ihmal ve istismarında toplumsal risk faktörlerinin dikkate alınarak makro düzeyde önerilerin geliştirilmesi ve uygulamaların yürütülmesi gerekmektedir. Makro düzey gelenekler, görenekler, din, kültür, inançları ve eğitim, sağlık, barınma, beslenme, ekonomi politikalarına odaklanmayı

İçermektedir. Bir toplumdaki toplumsal, siyasi ve ekonomik koşullar insanların kaynaklara erişimlerini ve yaşam kalitelerini etkileyen bir unsur olarak işlev göstermektedir. Bu bakımdan makro düzeyde çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözülmesi amacıyla örgüt ve toplumlarla çalışarak ulusal ve uluslararası düzeyde politikalara odaklanılmalıdır.

Sosyal hizmet insan hakları, sosyal adalet, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini gözeterek ve hak savunuculuğu yapan bir meslek olarak sosyal politikaları etkilemekte ve yön vermektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının çocukların ihtiyaçlarına eğilerek sosyal politikalara yön vermelerinin mesleki görev ve sorumluluklarından olduğu düşünülmektedir.

Çocukların ihmal ve istismardan korunması ve bu olgunun önlenmesi kapsamında tüm çocuklara yönelik erken tespit ve müdahale ilkesine göre koruma ve önleme politikalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu programlarla tüm çocuk ve ailelerin içinde buldukları koşulların iyileştirilmesi, yaşam kalitesini artırma, çocukların gelişimsel süreçlerinin desteklenmesi ve çocuk ihmal ve istismarına sebebiyet verebilecek risk faktörlerinin önlenmesi hedeflenmelidir.

Ülkemizde risk grubu olan tüm çocukların korunması bakımından toplum temelli, risk temelli, koruma temelli stratejilerin geliştirilmesi önemlidir. Çocukların yüksek yararının korunması ve refahlarının geliştirilmesi için koruyucu, önleyici ve güçlendirici çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Türkiye çocuk koruma sistemi, örgütlenme ve hizmet verme anlayışı ile çocuk hakları sözleşmesi temelinde toplumdaki değişimin, göçün, sosyal dışlanmanın, işsizliğin ve yoksulluğun etkilerinin, bu olguların sonucunda ailelerde ortaya çıkan ihtiyaçların ve risk faktörlerinin farkında olmalıdır.

Risk etmenleri göz önüne alındığında yeni çocuk koruma politikalarının oluşturulması, mevcut çocuk koruma sisteminin güçlendirilmesi, eğitim ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi, üreme sağlığı çalışmalarının artırılması, kamu sağlığı programlarının geliştirilmesi, gelirin artırılması, ekonomik refahın artırılması ve işsizlik oranının düşürülmesi gereklidir. Makro uygulamalarda baskı, ayrımcılık ve önyargıyı azaltma ve çocukların aktif olarak yaşama katılmalarını sağlama gibi uyum düzeylerini artırıcı çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Risk grubunda olan ya da ihmal ve istismar mağduru olan çocukların erken tespit edebilmesi için sosyal hizmet, çocuk gelişimi, hemşirelik, psikolojik ve rehberlik danışma, psikoloji gibi bölümlerin lisans döneminde çocuk ihmal ve istismarı hakkında kapsamlı bilgi sahibi olması gerekmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı konusunda alınan eğitimler lisans eğitimleriyle sınırlı kalmakla birlikte bazı üniversiteler bu konu ile ilgili ders dahi vermemektedir. Çocuk ile çalışan her meslek grubu için lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili zorunlu dersler müfredata eklenmeli ve alınan eğitimin ise niteliği ve yeterliliği artırılmalıdır.

Akademisyenler, çocuk gelişim uzmanları, pediatristler, psikologlar, psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları ve bu alanda çalışan diğer uzmanlarca yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış çocuk ihmal ve istismarını tanılama ve izlem formları geliştirilmelidir. Bu formlar uzmanlarca risk gruplarına uygulanmalıdır. Bu formlar aracılığıyla riskli aileler ve risk altındaki çocuklar belirlenerek düzenli olarak takipleri yapılmalıdır.

Çocuk ihmal ve istismarına neden olan etkenlerin tanımlanması ve bu risk faktörlerine yönelik koruyucu önlemlerin açıklığa kavuşturulması için pediatrist, hemşire, çocuk gelişimi uzmanı, psikolog, danışman, öğretmen, sosyal hizmet uzmanı gibi uzmanlar tarafından toplantılar ve çalıştaylar yapılması gerekmektedir. Bu toplantılar sonunda belirlenen öneriler neticesinde çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu politikalar şekillendirilmelidir.

Çocuk ihmal ve istismar olgularının değerlendirilmesinde çocuğun kendi kaderini tayin etmesi, çocuğun yüksek yararı ve iyilik hali göz önüne alınmalıdır. Bu doğrultuda risk altında bulunan çocukların istismara maruz kalmasını önlemek, korumak ve desteklemek için başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmak üzere birçok bakanlık ve kuruma önemli roller düşmektedir. Sağlık Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Barolar Birliği, STK'lar ve gönüllü kuruluşlar hizmet ve uygulamaların bütüncül ve birbirine entegre olarak yürütülmesi için koordinasyon halinde çalışmalıdır. Sivil toplum örgütleri devlet ile toplum arasında köprü görevi üstlenmektedir. Bu nedenle sivil toplum örgütleri çocuk ihmal ve istismarı olgusunda kilit bir noktaya sahiptir. Kurumlar arası iş birliği, toplum örgütlenmesi, farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar, projelerle toplumun farkındalık düzeyinin artırılması sivil toplum örgütlerinin desteği ile yürütülmelidir.

Günümüzde basın-yayın organlarının, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkileri düşünüldüğünde ailede davranış değişimi sağlamada önemi büyüktür. Çocuk ihmal ve istismarı konusunda kamu spotlarının yayınlanması, televizyon ve basında konuyla ilgili anne, baba ve çocukları bilgilendirici ve eğitici yayınlar yapılması, afiş ve broşürlerin hazırlanması, Youtube gibi araçlarla videolar hazırlanması gibi görsel işitsel materyallerin kullanılması ile bu konuda bilgi ve bilinç düzeyinin arttırılacağı düşünülmektedir. Dizi ve filmlerde yer alan şiddet içerikli öğeler ve şiddet içerikli diziler ise sınırlandırılmalıdır.

Sonuç olarak çocuk ihmal ve istismarı olgusu birçok risk faktörünün rol oynaması bakımından farklı meslek elemanlarınca çok yönlü bir müdahaleyi gerektiren toplumsal bir sorundur. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarının bütüncül ve çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirilerek ele alınmasının bu sorunun ortaya çıkma riskini kısıtlama veya engelleme noktasında önemli bir potansiyele sahip olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktaş Altunsu, B. (2004). Hemşirelerin Çocuk İstismarını ve İhmalini Tanıyabilmeleri İçin Araba Bakımını Veren Bayanların Çocuklarını ve Çocuklarını Kullanma Becerisi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ERzfJLahXz4IHwyByonS6fCLQ41xJZEPXVS8ALM9UqpeBukZCmgQ8PQpM2I5rTsE>

Can, V. (2016). Öğretmen Adaylarının Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Bilgi ve Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=OykDDeWBWTL9-Wm52sZBrDd6eWn5FvyENPrpinYBZoGL5YFnn4jONIIQwYybDcr4>

Doğan, A. A. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk İhmal ve İstismarı Belirti ve Riskleri Konusunda Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=4J_FzTwlrMCH4qBR0pXPH0sINvIiJ6yWIL7C65mIRMcpjog5Lm-O1ekvjzYUTk-m

Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.

Erginer, F. (2007). Ankara İli İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Öğrencilerin Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmaline İlişkin Görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Güldeste, A. (2018). Çocuk Cinsel İstismarının Medyada Değerlendirilme Biçimi (Habertürk Gazetesi Üzerinden Medyaya Sosyolojik Bir Bakış). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research* 11(55), 490- 497.

Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 24(3), 128-134.

IFSW. (2014). Global Definition of Social Work Profession. Erişim adresi: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

İnsan Hakları Derneği. (2008). *Çocuk İhmal ve İstismarını Önleme Öğretmenler ve Aileler İçin Eğitim Kılavuzu*. Ankara: Berkay Ofset.

Karaçor, Ö. (2019). Rehber Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi (Tarsus İlçesi Örneği). (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi:

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=T1mWGp9MngYYkCSgiJvtVmlXK0Oly8IVZFXhNLBhfRpM8v07ffhFRPwFTRmN1I4>

Karakoç, F. (2017). Öğretmenlerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vbVkJX1KChYWNElr1MuLZmFtDogf_5_UIOJAoz5Cdd_eF21EbJVUnbM1MTXQ4f-D

Kürklü, A. (2012). Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Farkındalık Düzeyleri. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeQgIdFRxX5NbvVau-Agz7os21rXAX7QLvuJbaivgZN6uJAlh8I7xAg9wRJ1uw>

Nadir, U. (2011). Suça Yönelen Çocuk ve Ailesi ile Çalışma: Ekolojik Sistem Perspektifi Çerçevesinde Örnek Bir Vaka Sunumu. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 22(1), 165-174.

- Paslı, F. (2017). Cinsel İstismara Uğrayan Çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2(2), 39-53.
- Sağır, M. (2013). Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Görüşleri Ve Farkındalık Düzeyleri. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3USxXYr48LkqM7Vp2NAIj6bvX4g4VvGPCD7p7Sb1IzrXAJ>
- Sarı, H. Y., Ardahan, E., & Öztornacı, B. Ö. (2016). Çocuk İhmal ve İstismarına İlişkin Son 10 Yılda Yapılan Sistemik Derlemeler. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 15(6), 501-511.
- Schumacher, J. A., Slep, A. M. S., & Heyman, R. E. (2001). Risk Factors for Child Neglect. *Aggression and Violent Behavior* 6(2-3), 231-254.
- Sibert J. R., Payne E.H., Kemp A. M., Barber M., Rolfe K., Morgan R. J., Lyons R. A., & Butler I. (2002). The Incidence of Severe Physical Child Abuse in Wales. *Child Abuse and Neglect* 26(3), 267-276.
- Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi* 35, 82-86.
- Teater, B. (2015). *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Turhan, E., Sangün, Ö., & İnandı, T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 15(9), 153-157.
- Türker, G. (2017). Aile Hekimleri, Hemşire ve Ebelerin Çocuk İstismarı ve İhmali Konusunda Farkındalık Düzeyleri: Burdur Örneği. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=q3-d9QtLoVA2OMExHskJpdOfnYmZ292oBNktAgahZuG4F0J5OnuAx11AQ4Xqfup>
- Ünal, F. (2019). Çocuk Cinsel İstismarında Cinsel Kimlik ve Mahremiyet Eğitiminde Rehberlik Öğretmenlerinin Rolü. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=FgmkGchPKo23qQqBeqzVZnJuuH7qoR4jrVjE-O_ELuQF_IAAv46PRP_q932a2jKt
- Yılmaz, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali Risk Faktörleri ve Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri. *Civilacademy Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), 63-79.
- Yılmaz, B. (2015). Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Bilgi ve Yaklaşımlarının İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WbC656i315e2eV6-EZV1ojC9idA1aeQcYEQBIgNj021EmIdqqdQmpABtmuJTvCq5>
- Yolcuoğlu, İ. G. (2010). Çocukların İhmal-İstismara Uğramasında Aile ve Çocuklara Yönelik Risk Faktörleri ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 21(1), 73-83.
- Zeytinoğlu S. (1999). Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu ile İlgili Görüşleri. Çocuk İstismarı ve İhmali. (Düz.). İ. G. E. Konanç. *Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği*.
- Zorbaz, O., & Bilge, F. (2019). Suça Sürüklenen Çocukların Değerlendirilmesinde Ekolojik Sistem Yaklaşımının Kullanımı: Olgu Sunumu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 19(44), 793-813.

World Health Organization. WHO. (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention WHO, Geneva, (29-31 March)*. Erişim Adresi: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>

World Health Organization. WHO. (2019). *Çocuklara Karşı Şiddet. (7 Haziran)*. Erişim Adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>.

World Health Organization. WHO. (2020). *Çocuklara Kötü Muamele (8 Haziran)*. Erişim Adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET: Çocuk ihmal ve istismarı olgusu artan oranlarıyla yerel ve global düzeyde dikkat çeken toplumsal bir sorundur. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili her araştırma ve bulgu önem arz etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı Dünya Sağlık Örgütü (2020)'ne göre çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya onuruna bir ilişki bağlamında fiili veya potansiyel zararlar sonucunda her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali, ihmali ve ticari veya diğer sömürüyü içermektedir. Çocuk istismarı fiziksel istismar, duygusal-psikososyal istismar, cinsel istismar ve çocuk ihmali olarak dört şekilde ele alınmaktadır. Bazı kaynaklarda ekonomik istismardan da bahsedilmektedir. İhmal, ailesi veya bakım verenleri tarafından çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimine zarar verecek ölçüde sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam koşulları gibi alanlarda ihtiyaçlarının karşılanmaması durumudur. Çocukların mümkün olduğunca uygun şekilde denetlememeyi ve zarardan korumamayı içermektedir (WHO, 1999: 15). Çocuk ihmal ve istismarı olgusunun çocuktan, anne babadan, aile yapısından ve toplumun özelliklerinden kaynaklanan risk etmenleri bulunmaktadır. Bu risk etmenleri tek başına istismarın nedeni olmamakla birlikte varlığında ve etkileşime girdiklerinde çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artırmaktadır. Literatürde çocuk ihmal ve istismarına etki eden risk faktörleri farklı uzmanlar tarafından farklı şekillerde ele alınmaktadır. Araştırma boyunca bu risk faktörleri çocuğa ait risk faktörleri, aileye ait risk faktörleri ve toplumsal risk faktörleri olarak ele alınmıştır. Çocuğun yaşı, zor mizaçlı olması, ruhsal ve fiziksel gelişimsel bozukluklarının olması, kronik tıbbi hastalığının olması, hastalığından dolayı özel bakıma ihtiyaç duyması çocuğa ilişkin risk faktörleridir. Anne/babanın geçmişte istismar öyküsünün olması, çocuklarla ilgili olumsuz algısının bulunması, çocuğun gelişim dönemiyle uygunsuz gerçek dışı beklentileri olması, anne babanın genç olması, alkol ya da madde bağımlılığı, maddi zorluk yaşanması, ailede ruhsal ya da fiziksel hastalık olması, fazla sayıda çocuğa sahip olma, parçalanmış aile, anne babanın eğitim ve bilinç düzeyinin düşüklüğü, aile içi çatışma, çeşitli sebeplerle ebeveynlik görevini yerine getirememesi ailesel risk faktörleridir. Topluma ilişkin ise çocuğun toplumda değerinin düşüklüğü, çocuğu fiziksel olarak sert şekilde cezalandırmanın normal olması, ekonomik refahın düşüklüğü, uyuşturucu ticareti ve suç olgusunun yoğunluğu, sosyal eşitsizlik gibi risk faktörleri çocuk ihmal ve istismar olgusuna etki etmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımı bireyde olumlu değişim ve dönüşüm sağlayabilmek, müdahale edilecek sistem ve alt sistemleri belirleyebilmek, strese neden olan yaşam olaylarının etkilerini hafifletebilmek amacıyla birey-çevre arasındaki etkileşimlere odaklanmakta, bireyi çevresi içerisinde ele almaktadır. Birey sürekli çevresinden etkilenmekte ve çevresini aktif şekilde etkilemektedir. Etkili bir birey-çevre uyumunun kurulabilmesi için birey, toplum ve birey-çevre arasındaki etkileşimlere odaklanmaktadır. Ya bireyin çevredeki mevcut kaynaklar ve fırsatlardan yararlanabilmesi ve yaşam hedeflerine ulaşabilmesi için çevrenin değiştirilmesi ya bireyin çevrenin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bireyin değişmesi ya da birey-çevre etkileşiminin değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu

kuram birey, aile, grup ve topluma çok yönlü bir şekilde uygulanabilmektedir. Kurama göre birey doğuştan öğrenme ve kendini geliştirme kapasitesine sahiptir. Toplum sahip olduğu kaynak ve fırsatlarla adeta bir kaynak vahasıdır. Çevredeki kaynak ve fırsatlarla bireylerin buluşturulması gereklidir. Bireylerin öz etkililik ve öz yeterliliği desteklenmeli, benlik saygılarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Çocuk ihmal ve istismarı sorunu ortaya çıkmadan fark edilerek önlemlerin alınması, sorunlar ortaya çıktıktan sonra yapılan çalışmalardan çok daha işlevsel sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarında risk faktörlerinin ortaya konması ve bu faktörlerin farklı disiplinlerde mevcut kuramlarla ele alınarak teori ve uygulamaya katkıda bulunulmasının önem taşıdığı düşünülmektedir. Ekolojik yaklaşımla çocuk ihmal ve istismarında risk faktörleri tüm sistemlerin ve paydaşların nezdinde ele alınabilmektedir. Böylece çocuk ihmal ve istismarı sorununun daha bütüncül ve çok yönlü bir bakış ile ele alınabilmesi mümkün olabilmektedir. Toplumda mevcut risk faktörlerinin bilinmesi ve çocuk adalet sistemine girmeden bu risklerin tespit edilerek koruyucu önleyici çalışmaların multidisipliner anlayışla gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu makalede çocuğun ihmal ve istismara uğramasında rol oynayan risk faktörlerinin sosyal hizmetin önemli kuramlarından biri olan ekolojik sistem yaklaşımı açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırmayla çocuğun ihmal ve istismara uğrama riskini artıran risk faktörlerinin azaltılması ve bu risk faktörlerinin azaltılmasına yönelik koruyucu önleyici çalışmaların yapılmasının önemine dikkat çekilmektedir. Sosyal hizmet disiplininde mikro düzey birey ile birebir çalışmayı, mezo düzey aile ve diğer gruplarla çalışmayı, makro düzey ise toplum ve örgütlerle çalışma ile yasa ve sosyal politikaları içermektedir. Çocuk ihmal ve istismarı sorununa yönelik müdahalelerin mikro, mezo ve makro düzeyde ele alınması, risklerin çok yönlü değerlendirmesi ve önlemlerin alınmasıyla bu sorunun azalacağı düşünülmektedir. Akademisyenler, çocuk gelişim uzmanları, pediatristler, psikologlar, psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları, hemşireler, hekimler, öğretmenler gibi çocukla çalışan çeşitli meslek elemanları başta olmak üzere tüm toplumun çocuk ihmal ve istismarı ve risk faktörlerine yönelik bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir. Belediyeler, bakanlıklar, sivil toplum örgütleri, dernekler, kamu kurum ve kuruluşlarının bu soruna yönelik farkındalıklarının artırılması ve iş birliği içerisinde koordineli çalışmaları sağlanmalıdır. Yeni çocuk koruma politikaları ve koruyucu önleyici politikalar oluşturulmalıdır. Çocuk ihmal ve istismarı sorununu ve risk faktörlerini birey, aile, örgüt, toplum, yasa ve politikalar bağlamında ele almak ve bu sorunu azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla çok boyutlu bir müdahale süreci kurgulamak ve yürütmek gerekmektedir.

EXTENDED ABSTRACT: Child neglect and abuse is a social problem that attracts attention at the local and global level with its increasing rates. For this reason, every research and finding about child neglect and abuse is important. Child neglect and abuse According to the World Health Organization (2020), any form of physical and/or emotional abuse, sexual abuse, neglect, neglect, and commercial or other abuse that results in actual or potential harm to a child's health, survival, development or dignity in the context of a relationship. includes exploitation. Child abuse is handled in four ways as physical abuse, emotional-psychosocial abuse, sexual abuse and child neglect. In some sources, economic exploitation is also mentioned. Neglect is the situation where the child's needs in areas such as health, education, emotional development, nutrition, shelter and safe living conditions are not met to a degree that will harm the physical, mental, spiritual, moral or social development of the child by his family or caregivers. It includes failing to supervise and protect children from harm as appropriately as possible

(WHO, 1999: 15). The phenomenon of child neglect and abuse has risk factors arising from the child, parents, family structure and the characteristics of the society. Although these risk factors alone are not the cause of abuse, their presence and interaction increase the risk of neglect and abuse of the child. In the literature, risk factors affecting child neglect and abuse are handled in different ways by different experts. Throughout the study, these risk factors were considered as child risk factors, familial risk factors and social risk factors. The child's age, difficult temperament, mental and physical developmental disorders, chronic medical illness, and needing special care due to his illness are risk factors for the child. Having a history of abuse by the parents in the past, having a negative perception about the children, having unrealistic expectations that are inappropriate with the developmental period of the child, young parents, alcohol or substance abuse, financial difficulties, mental or physical illness in the family, having a large number of children Being in a broken family, low level of education and awareness of the parents, intra-familial conflict, and being unable to fulfill the parenting duties for various reasons are familial risk factors. As for society, risk factors such as the low value of the child in the society, the normality of punishing the child physically, low economic welfare, the intensity of drug trafficking and crime, and social inequality affect the phenomenon of child neglect and abuse. The ecological system approach focuses on the interactions between the individual and the environment in order to provide positive change and transformation in the individual, to determine the systems and subsystems to be intervened, to alleviate the effects of life events that cause stress, and to consider the individual in his environment. The individual is constantly affected by his environment and actively affects his environment. It focuses on the interactions between the individual, society and the individual-environment in order to establish an effective individual-environment harmony. He argues that either the environment must be changed so that the individual can benefit from the existing resources and opportunities in the environment and reach his life goals, or the individual must change so that the individual can meet the expectations and needs of the environment, or the individual-environment interaction must be changed. This theory can be applied to the individual, family, group and society in a multifaceted way. According to the theory, the individual has the capacity for innate learning and self-development. The society is almost an oasis of resources with its resources and opportunities. It is necessary to bring individuals together with the resources and opportunities in the environment. Self-efficacy and self-efficacy of individuals should be supported, and their self-esteem should be improved. Recognizing the problem of child neglect and abuse before it arises and taking precautions produces much more functional results than the studies carried out after the problems arise. For this reason, it is thought that it is important to reveal the risk factors in child neglect and abuse and to contribute to theory and practice by considering these factors with existing theories in different disciplines. With an ecological approach, risk factors in child neglect and abuse can be addressed by all systems and stakeholders. Thus, it is possible to deal with the problem of child neglect and abuse with a more holistic and multidimensional perspective. It is important to know the existing risk factors in the society and to determine these risks before they enter the juvenile justice system and to carry out preventive and preventive studies with a multidisciplinary approach. In this article, it is aimed to evaluate the risk factors that play a role in the neglect and abuse of the child in terms of the ecological system approach, which is one of the important theories of social work. With the research, attention is drawn to the importance of reducing the risk factors that increase the risk of neglect and abuse of the child and

conducting preventive studies to reduce these risk factors. In the social work discipline, the micro level includes working with the individual, the mezzo level includes working with family and other groups, the macro level includes working with society and organizations, and law and social policies. It is thought that this problem will be reduced by addressing the interventions for the problem of child neglect and abuse at micro, mezzo and macro levels, multidimensional assessment of risks and taking precautions. It is necessary to increase the level of knowledge and awareness of the whole society, especially academics, child development specialists, pediatricians, psychologists, psychiatrists, social workers, nurses, physicians, and various professional staff working with children, about child neglect and abuse and risk factors. Municipalities, ministries, non-governmental organizations, associations, public institutions and organizations should be aware of this problem and coordinated work should be ensured. New child protection policies and protective preventive policies should be established. It is necessary to construct and carry out a multidimensional intervention process in order to address the problem of child neglect and abuse and its risk factors in the context of individuals, families, organizations, societies, laws and policies, and to reduce or eliminate this problem.